

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

NR 3 2012

EN AKTIV HÖST

Nu rodnar plommonen, floxen doftar i många trädgårdar och folkhögskolans veteraner kan se fram mot en höst fylld med möten och upplevelser. Vi har aldrig haft så många erbjudanden som nu. Först i tiden ligger kursen i **Härliga Härjedalen**, 10 – 13 september. Från Bäckedals folkhögskola i Sveg vandrar man till hällmålningarna på Flatruet, till Nyvallens fåbod och andra ställen.

Den 1 oktober klockan 10 – 16 får vi veta mer om **Valla i världen**, vägleda av Monica och Staffan Roselius som båda har funnits med i Valla folkhögskolas omfattande internationella verksamhet med centrum i Linköping. Anmäl intresse till 0140-40 005 eller lena@skordeman.com, så kommer mer praktisk information!

En resa går till **Habsburgarnas hjärta**, Wien och Eisenstadt, 8 – 12 oktober. Paul Reichberg, paul.reichberg@folkbildning.net eller 0706-738 564, svarar för den resan, och det har stått att läsa om den i Folkhögskoleveteranen.

Den 22 oktober är vi välkomna till Nordiska folkhögskolan i Kungälv där Stewe Claeson, Birgitta Nesterud och Nils Zanders bland annat presenterar **Ung nordisk litteratur**. Håkan Söderlund, 070 - 595 04 30, eller hakan.soderlund.mullsjo@folkbildning.net, tar emot anmälningar.

Folkhögskolan i litteraturen heter en antologi från folkhögskolans 125-årsjubileum, och samma namn har vårt litteraturseminarium den 27 november klockan 10 – 16. Vi möts hos Folkbildningsrådet, Rosenlundsgatan 50 i Stockholm. Seminariet leds av Björn Höjer som är bokens redaktör. Det går att beställa boken om man inte redan har den. Gunnel Furuland presenterar också sin bok **På upptäcktsfärd i folkhögskolans värld**, presenterad här i medlemsbladet, om en nutida resa till 50 skolor. Anmälan till lena@skordeman.com eller 0140-40 005 eller kerstin.mustel@bredband.net eller 08-206 415.

Det är mycket att se fram emot! Så mycken verksamhet behöver många medlemmar som kan och vill delta. Bjud in dina gamla kollegor. Tipsa dem att bli medlemmar. Har du förslag på vad vi ska ordna våren 2013 så hör av dig till mig!

Lena Skördeman

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEMLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 3
ÅRGÅNG 12
SEPTEMBER 2012

MEDLEM I FÖRENINGEN BLIR DU
GENOM ATT BETALA IN MEDLEMSAVGIFTEN
F.N. 150 KRONOR PER ÅR
TILL FOLKHÖGSKOLANS VETERANFÖRENING
PLUSGIROKONTO 400 28 34 - 2
GLÖM INTE ATT ANGE NAMN OCH ADRESS

INNEHÅLL

En aktiv höst	1
En sång att gnola på...	2
Brev från Gösta till Stewe	3
Regionala träffar	3
Jag drömmer om folkhögskolan	4
Folkbildning i Sverges fjärde storstad	6
Om folkbildningen, "nyttan" och akademien	10

Redaktionskommitté

Egil Boräng
egil.boraeng@swipnet.se

Jörgen Håkansson
jorgenh1@telia.com

Rune Nilsson
rune.nilsson@folkbildning.net

Grafisk formgivare

Bertil Forsberg Consulting
bfgrafiskdesign@yahoo.se

En sång att gnola på i hängmattan eller vid höstbrasan

Melodi
Fjäriln vingad syns på Haga

Text
Björn Höjer (veteran sedan 1990)

<i>När vi ligger i vår hammock Seniorer dagen lång Och vi jämför vårt program och hur det var i skolan en gång. Ja, då kan vi konstatera att vi har det ganska bra Ingen jäkt och stress numera Bara just så mycket vi vill ha.</i>	<i>Aldrig hann vi möta våren Höra fågelns drill till slut. Det var spring i korridoren, mest av allt när blommorna slog ut. Ge omdömen i ett nu, ja de begåvade till tröst, nya stjärnor intervjua och planera allt till nästa höst.</i>
---	--

<i>Ingen skolklass står breve' en klockan åtta varje da' Och man hinner läsa DN före kvällsnyheterna. Nya böcker kan oss mätta i en cirkel om vi vill. Inga uppsatser att rätta, varje vecka tjugo till.</i>	<i>Om Ni vill kan vi gå me' Er på teater, bio, konsert. Inga samkvämskommittéer, lärarråd och möten och sånt där. Höstterminen ryggen kröker på de flesta lärare Vi en brittsommar uppsöker nånstans runt la Mediterrané.</i>
--	---

*Ja, så kan vi åren bruka
efter pensioneringen.
Ändå är vi avundsjuka
på de få som jobbar än.
Minns den hand som skyggt sig treva'
I ett stöjigt kollektiv:
"Tack för att Ni hjälpt mig leva,
bästa året i mitt liv!"*

BREV FRÅN GÖSTA TILL STEWE

Du har skrivit flera artiklar i Folkhögskoleveteranen, artiklar som gläder mig i hög grad. Du tycks oroas dig för mina tankar, men din oro är obefogad. Vi sitter i samma båt och vi rör åt samma håll! Det är bara det att du ser fler hinder i farleden än jag. Visst finns det hinder, stora och farliga. Rekryteringen till de allmänna kurserna är svag på flera skolor, men till speciallinjerna är den stark. Det finns en risk att de olika linjerna var för sig bildar en gemenskap på bekostnad av helheten. Det ligger också nära till att lärare, utbildade särskilt i musik, journalistik eller vad det nu kan vara, framhåller yrkeskunskandet som det viktigaste. Yrkeskompetensen stärks på bekostnad av den medborgerliga bildningen eller för att använda ett modernare ord – human-kompetensen. Den tendensen kan förstärkas av andra faktorer. Internaten har försvagats, och ekonomiska problem i många skolor tvingar ledarna till olika åtgärder för att minska underskotten, åtgärder som inte alltid hör till folkhögskolans centrala uppgift.

Förberedande yrkesutbildning har alltid funnits i folkhögskolan. Lyckligtvis. Ett fast yrke och ekonomisk trygghet är en förutsättning för harmonisk, personlig utveckling. Utan den insikten hade folkhögskolan varit betydligt svagare i dag. Men en annan viktig förutsättning är självkänslan. Har man något värde? Har jag förmåga att klara kraven? Och kan jag finna någon mening i det jag söker?

Mening i mitt eget liv, men också i familjen, i arbetslivet eller i samhället? Allmän medborgerlig bildning formulerades det en gång. Nu kanske vi hellre skulle säga medmänsklighet. Det är folkhögskolans huvuduppgift, och allt som hotar den måste bekämpas. Det är vi säkert överens om.

Folkhögskolan kom till för att bidra till demokratiens utveckling och bestånd. Det skedde i patriarkalisk anda. Men samhället och folkhögskolan har förändrats. Folkhögskolans uppgift har fördjupats. Det gäller inte längre fostran till demokrati uppifrån utan insikt om medmänsklighet inifrån. Det gäller likvärdighet, dialog. Det egendomliga ordet "tillit", lika från båda håll. Det är i tillit hoppet stärks, krafterna mobiliseras, självkänslan ökar, men också förmågan till empati och gemenskap. Det är tilliten, fördjupningen du kämpar för. Så förstår jag dig. Jag känner det. Vi seglar i samma båt.

Den fördjupningen är lika angelägen för mig. Och vi är inte ensamma. Även om det är svårt att klargöra vad som menas med "folkhögskolemässighet" och "folkhögskoleanda" visar Paldanius och Alm att en betydande majoritet av folkhögskolans lärare sätter den studerandes intressen och utveckling i centrum. Det är tillitens väg. Dessutom visar den omfattande deltagarundersökningen från år 2010 på en glädjande och starkt positiv erfarenhet av kurserna på folkhögskolan.

Vännen Gösta

REGIONALA TRÄFFAR

Som du ser på första sidan ordnar vår förening i höst tre regionala träffar, en kurs och en resa. Det är på våra regionala endagsträffar som vi medlemmar lätt kan träffas och få intressant information. Vill du, ensam eller tillsammans med andra, också ta ansvar för en träff?

Kontakta då vår ordförande Lena Skördeman

JAG DRÖMMER OM FOLKHÖGSKOLAN

En följetong

Kapitel 6

Vi måste berätta historierna

**“Pour faire comprendre quelque chose,
on raconte une histoire.”**

Michel Butor

Jag skulle egentligen vilja skriva om... egentligen och egentligen. Jag tror att jag i varje kapitel i denna långa monolog har sagt att jag egentligen skulle vilja skriva om annat än det jag sedan skriver om. Jag har också gång efter annan skrivit att “detta är en problematik jag ämnar återkomma till” – men inte sjutton har jag återkommit till det. Och när jag, under den tid som gått sedan jag senast satte mig till att fundera över mitt långa och ständigt saknade folkhögskoleliv, en tid då jag särskilt studerat problematiken kring värdet av “unyttig viden”, och om humanioras förhållande till naturvetenskapliga och alltmer tekniska ämnens tyngd, ja, när jag tyckte mig vara klar över hur jag såg på den problematiken, - då dök det upp ett öppet brev från Gösta Vestlund (se annan plats i detta nummer av *Folkhögskoleveteranen*) och jag tänkte, jaha.

Jag läser Göstas rader med samma nästan kärleksfulla rynka i pannan som alltid. Men han försäkrar att vi tänker åt samma håll, ror åt samma håll, sitter i samma båt... Vi talades vid på telefon, eftersom jag hört av mig till Göstas 99-årsdag, och jag nästan förväntade mig att han skulle säga det Manfred Björkquist lär ha sagt: “Klokt av dig att komma i år, nästa år blir det mycket folk.” Men det vi talade mest om var en sak som Gösta ofta berör och som jag berörde i mitt tidigare kapitel: *tilliten*.

Det vore mycket att påstå att jag hör det hela tiden när jag besöker folkhögskolor. Men jag hör det alldeles för ofta: gemenskapen

och samhörigheten störs av det evinnerliga kontrollerandet som är en effekt av de nya kvalitetsredovisningarna och arbetstidsavtalen. Kravet på att kursdeltagarna skall få “den eller den kursen, det eller det ämnet *med sig*” förhindrar något som är svårt att sätta fingret på. Kravet att folkhögskoleåret skall ge papper på att man gjort ett visst pensum för att kunna komma vidare i det snåriga utbildningssystemet förhindrar något väsentligt: att man har rätt att vara långsam, att man får lov att tänka omständligt och i långa kringelrikor, att det får ta tid, att det viktiga inte är att hinna trettio sidor i matematikboken utan att plötsligt förstå. Och de allt större studiegrupperna hindrar att tilliten och tryggheten får plats. Studiecirkeln's geniala idé var ju att alla stod på samma grund, och att man var få kring bordet, någon ledde cirkeln, och någon hade mer kunskap än de andra, men under cirkeltimmarna var samtalet det viktiga, och alla fick plats, allas synpunkter blev lyssnade till, de mest amatörmässiga likaväl som de väl underbyggda, och vi vet det allesammans: den tilliten, den grundläggande känslan av *värde*, som uppstod, utan att det överhuvudtaget pratades om det, den var det som var den viktigaste kunskapen, om det så handlat om föreningsekonomi eller arabisk litteratur. Men det måste finnas tid.

Gösta och jag suckade tillsammans i telefon. Och nu skriver Gösta: “*Mening i mitt eget liv, men också i familjen, i arbetslivet eller i samhället? Allmän medborgerlig bildning formulerades det en gång. Nu kanske vi hellre skulle säga medmänsklighet. Det är folkhögskolans huvuduppgift, och allt som hotar den måste bekämpas. Det är vi säkert överens om.*”

Jag var i början av den här sommaren med när en god vän avtackades efter sisådär 40 år i folkhögskolan. Jag höll ett tal på hans sista dag. Jag hade tänkt hålla ett roligt tal om

våra många decennier i folkhögskolan och alla stolligheter vi varit med om, men så råkade jag fråga vem hans efterträdare var. Den nye rektorn skulle vara med vid högtiden, fick jag veta, och så fick jag veta att efterträdaren inte hade erfarenhet av folkhögskola, utan var överstelöjtnant i flygvapnet. Jag kastade mitt tal. Jag höll istället, till skolpersonalens förvåning och min avgående väns förtjusning, men enbart för överstelöjtnantens skull, en nittio minuter lång föreläsning om vad folkhögskola är, jag gick igenom alla grundtvigiska grundvärderingar och med drastiska exempel visade jag honom att folkhögskola bara har ordet *skola* gemensamt med skolvärlden, i själva verket är denna märkliga skolform så egen att den inte kan beskrivas. När den är god.

”Jag förstår att jag fick mig en duvning”, sa den nye rektorn efteråt, alldeles vänligt och alldeles klar över att jag ville honom väl. Jag bad honom lova mig att, på den fina gamla skola han nu tagit över, under det första verksamhetsåret inte fatta ett enda beslut. I det militära ger man order och pekar med hela handen. Det gör man aldrig i folkhögskolan. Aldrig nånsin.

Och för att förklara tog jag åter till en historia. Det är bara historierna, berättelserna som kan säga det väsentliga. Frederik Christensen sa nån gång att man måste kunna berätta historier, först då kan man vara folkhögskollärare, en folkhögskollärare måste kunna berätta tjugofem historier, myter, som dansken kallar det. Inte vitsar. Vi kan tusentals vitsar. Nej, *historier*. Och sedan får lyssnaren själv tänka över historien. Och nu tänker jag att alla vi som lämnat det aktiva bakom oss har en väldig uppgift: *att berätta historierna*. Om hur det goda verkar, eller uppstår. Om det Gösta kallar medmänsklighet. Låt mig avsluta med en historia. Den leder fram till en replik som jag i snart trettio år återkommit till, eftersom en replik, sagd i stort förtroende, kan bära världar i sig.

Detta hände i skarven mellan det folkmusikaliska och långhåriga sjuttioalet och det åttio-

tal som långsamt såg yuppetiden komma närmre. Vi fick till Malung en elev som skulle gå vår humanistiska linje under en vinterkurs. Han kom från storstan och en gedigen kulturell miljö, men han såg alls inte ut som de spelmän vi vanligtvis tog emot, ni minns dem, långa koftor, långa skägg, virkade mössor och näbbstövlar och snus under överläppen och en gedigen kunskap om Blank Anders Brudpolska. Den här unge mannen var prydligt kortklippt med mittbena, hans skjorta var knäppt helt upp i halsen, han hade lite för korta vanliga gabardinbyxor, han spelade inte fiol. Han talade ett språk som om han stigit direkt ur en gammal dikt av Gunnar Mascoll Silfverstolpe. Han såg ut som från ett skolfotografi från 30-talets Östermalm. Han var artig och otidsenlig på alla sätt. När han under en av de första kvällarna med ett trettiotal spelmän i alla dagrummets vrår tillfrågades, svarade han artigt att han dessvärre inte kunde spela fiol, men inte var oäven när det gällde dragspel och ventiltbasun. Det blev knäpptyst. Tills en jämtlänning sa: ”Jamen då får du hämta bälgen.”

Och det som hade kunnat bli den sedvanliga pinsamma historien blev något helt annat. Inför alla dessa blivande riksspelmän satte sig den märklige storstadspojken och lät dragspelsbälgen fyllas, och spelade sedan – och tro mig – det blev alldeles stilla på norra halvklotet. När han avslutade det osannolikt komplicerade stycket var det som om en ny tidsålder inträtt. Sedan var han under året alltid med på folkmusikspelningarna. Men jag berättar detta av ett annat skäl: när det gått tre veckor in på vinterkursen kom den unge mannen, välkammad och prydlig och med något för korta gabardinbyxor in på min expedition. Och så sa han: ”Stewe”, sa han, ”detta är en märklig skola.” Jag anade det värsta. Han såg lugnt och stilla på mig och sa: ”Det är sannerligen en märklig skola. Nu har jag varit här i tre veckor och ingen har sagt ett ont ord.”

Stewe Claeson

Stewe Claeson

Född 1942. Lärare på Färgelanda och Malungs folkhögskolor och sedan rektor på Malung, Skinnskatteberg och Kungälv folkhögskolor. Författare. Titlar i urval: *Pigan i Arras* (om den heliga Birgitta) 1993, *Rönndruvan glöder* (om Tegnér) 2002, *Tiro* (om Ciceros slav) 2007, *Än jublar fågelsången* (om bl.a. Uno Stadius!) 2009.

FOLKBILDNING I SVERIGES FJÄRDE STORSTAD

När Vasco da Gama 1498 upptäckte sjövägen till Indien hade Uppsala haft ett universitet i 21 år. Det skulle t ex dröja 483 år, ända till 1960, innan huvudstaden fick samma akademiska status, då Stockholms högskola, grundad 1878, omvandlades till universitet. För de allra flesta förknippas nog namnet Uppsala med begreppet lärdomsstaden och byggnader som domkyrkan, slottet, universitetet, Carolina Rediviva och högarna i Gamla Uppsala. Men Uppsala är i snabb omvandling och blev i slutet av förra året Sveriges fjärde storstad. Då passerade invånarantalet 200000. Befolkningsökningen i det som idag är Uppsala kommun har varit mycket snabb. Från 157000 invånare årsskiftet 1990-91 till drygt 200000 vid 2012 års början. Knivsta med över 12000 invånare bröt sig dessutom 2003 ut ur Uppsala och blev en egen kommun.

Storstadens nya kuliss möter besökaren direkt vid järnvägsstationen. Ett helt nytt stationsområde invigdes 2011 med omgivande hotell, restauranger, musikscener och gallerior. Bebyggelsen i centrum förtätas för att ge plats åt allt fler människor och den snabba befolkningsökningen har gjort att staden väckts ur sin Törnrosasömn. En viktig förklaring är flytten av E 4:an som förut gick genom staden. Med sina många trafikljus var sträckan en flaskhals, som många som passerat Uppsala en storhelg svurit över. Flyttfrågan var en förlamande politisk följetong under många år. När den väl blev avgjord föll också det magiska spänne, som paralyserat stadsplanerarna. Kommunen har även satsat stort på att utveckla det s k Årummet, som sträcker sig längs Fyrisån. I det följande presenteras några av folkbildningens aktörer i den nya storstaden.

Folkhögskolorna

Att komma till Wiks folkhögskola är alltid tilltalande oavsett årstid. Skolan ligger i bedårande Mälarnatur vid Lårstaviken sydväst om Uppsala. Men den startade sin verksamhet 1876 i "öfre våningen af Waksala och Ulle-råkers häraders tingshus". Efter att från bör-

jan av 1900-talet ett par decennier varit lokaliserad i Gryttjom söder om Tierp flyttade skolan 1926 till Wik sedan landstinget förvärvat Wiks slott med anor från medeltiden. Ända fram till 1970-talet bedrevs undervisning i slottets lokaler. Då byggdes den nuvarande skolbyggnaden och folkhögskolans långa kurser flyttade in där. Idag har skolan en omfattande verksamhet på området med musiklinje, skrivarinje och teaterlinje i skolhuset, konstlinje och vävkurs i Tengbomhuset, ritat av arkitekten Ivar Tengbom samt en mängd korta kurser huvudsakligen i Stenhuset.

Foto: Curt Barv

Wiks slott

Biträdande rektor Anders Nordström, med 35 års tjänstgöring på skolan och 42 år i yrket, framhåller att det var ett lyckat drag av landstinget att 1926 placera folkhögskolan på Wik. Slottet är en klenod med sin sägenomspunna historia, som lätt sätter människors fantasi i rörelse. Det gör platsen speciell. Nackdelen är att skolan ligger en smula isolerad i en tätbefolkad bygd. Men den har onekligen sin charm i Mäljarlandskapets skönhet.

Anders Nordström

Här på Wiks folkhögskola har vi mycket medvetet specialiserat oss på de särskilda ettåriga estetiska linjer, som nämns ovan. Cirka 80 personer går på dessa långa kurser varav drygt 50 bor på internatet. Målgrupper är unga människor som vill pröva på och utveckla sig. Grundkunskaperna måste finnas för att komma in och linjerna är mycket lättrekryterade. 400-500 personer söker varje år, de flesta är i 20-årsåldern med en övervikt för kvinnor. Majoriteten kommer från Mälardalsområdet. Teaterlinjen samarbetar med Stadsteatern och Reginateatern i Uppsala. Vi anordnar även ett stort antal hel- och sommarkurser med estetisk inriktning. Ett axplock: Krokiteckning, målning, collage, grafisk screentryck, växtfärgning, yllebrosaderi och scenisk gestaltning för körer. Speciellt sommarkurserna är mycket eftersökta. Till detta kommer ett stort antal korta kurser ofta i samverkan med olika ideella organisationer som är aktiva inom kultur, fackliga frågor och spörsmål kring funktionsnedsättningar. De olika linjerna och de korta kurserna ska tillsammans bilda ett pedagogiskt rum, där människor ges utrymme att växa och utvecklas genom studier där både teoretisk och praktisk kunskap värdesätts. I mitten av maj varje år arrangerar vi den så kallade Wikdagen, som brukar vara mycket välbesökt, då hela skolområdet blir en enda stor mötesplats

mellan elever, personal och allmänhet med utställningar, uppläsningar, konserter och olika föreställningar. Wik har sedan 70-talet ansvarat för en omfattande utbildning av språktolkar så kallad kontakttolkutbildning. Det finns nu ett stort behov av sådana tolkar och antalet kurser ökar. Dessa kurser tillför skolan goda ekonomiska resurser. Det gör också våra kurser för vuxendöva och gravt hörsel-skadade, där Wik samverkar med landstingen i Uppsala, Stockholm, Västmanland och Sörmland. Vid sidan av dessa kurser bedriver Wiks slott, som egen enhet, en omfattande konferensverksamhet.

Uppsala folkhögskola är en fristående undervisningsavdelning till Wik. Den kom till 1979 under en tid då många etablerade folkhögskolor startade verksamhet i större tätorter. Sedan 2000 finns denna skola i vacker parkmiljö i fräscha och ändamålsenliga lokaler på Ulleråkersområdet några kilometer från centrum. Här bedrivs främst allmänna kurser och uppdragsutbildning, oftast i samverkan med arbetsförmedlingen.

När jag kommer på besök berättar biträddande rektor Yvonne Jansson att på Uppsala folkhögskola är både bildning och utbildning viktig. Något internat finns inte. Vår allmänna linje med drygt 80 elever har fyra steg, där man på steg noll bedriver studier på deltid och det är en känn dig för-kurs. Övriga steg är tematiskt upplagda med inriktning på respektive närsamhället, svensk nutid och internationell utblick. Det sist nämnda steget ger i princip gymnasiebehörighet. I kursprogrammen ingår också estetisk verksamhet och fysisk aktivitet. Våra kurser syftar till att fånga in ungdomar, som inte avslutat grund- eller gymnasieskola. Många av dessa ungdomar har olika typer av diagnoser och behöver få en struktur på studierna för att få ordning på livet. Våra elever kommer huvudsakligen från Uppsala med omnejd. Under vårterminen fanns många med utländsk bakgrund t ex från Afrika, Kurdistan, Latinamerika, Ryssland och Finland. De flesta är runt 20 år.

- Vi anser att också uppdragsutbildning är folkbildningsmässig om den vänder sig till rätt målgrupp och passar med skolans målsättning. Vår skola ska vara en mötesplats för vuxna människor, som vill utveckla och fördjupa sina kunskaper och färdigheter i gemenskap. Därför är samtalen och samspelet

mellan deltagare och personal det som för oss vidare till kunskaper om vårt samhälle, vår värld och oss själva. Vi utnyttjar det rika kulturliv som Uppsala erbjuder. För att göra skolan mera känd finns vi med på jobb- och utbildningsmässan på Fyrishov, vi har dag för "Öppet hus", vi annonserar på stadsbussarna och vår hemsida är viktig. När det gäller relationen till Komvux upplever vi inte någon egentlig konkurrens. Våra studieupplägg är olika och vi kompletterar varandra.

Studieförbunden

I Uppsala kommun är landets alla studieförbund verksamma. De bedriver en mångfasetterad verksamhet och deras betydelse för folkbildningen i kommunen är mycket stor. Tillsammans arrangerade de under 2011 inte mindre än 5737 studiecirklar. I dessa deltog 36983 kommuninvånare. Deltagarna samlades kring 144 olika ämnesområden. Estetiska ämnen och musikverksamhet utgjorde mer än hälften. Därutöver arrangerades 9818 kulturprogram, dvs mer än 26 program varje dag, året om. Dessa program hade mer än 434000 besökare. Till detta bidrog Uppsala kommun med 11 miljoner kronor varav 1,7 miljoner gick till kultur i vården. Det innebär cirka 59 kronor/invånare. När det gäller annan folkbildningsverksamhet har drygt 1200 arrangemang ägt rum, många av dessa för barn. Flera av aktiviteterna är gränsöverskridande och utbyte sker bl a med systerorganisationer i andra länder.

Då jag besöker länsbildningskonsulent Inger Eriksson betonar hon att det ofta är eldsjälar, som på det lokala planet formar verksamheten för sitt studieförbund även om varje studieförbund känns igen från sin profil på riksplenet och samarbete med sina medlemsorganisationer. Så har t ex ABF och Studieförbundet ett eget musikhus, som ger verksamheten lokal prägel. Vuxenskolan äger en egen bygdegård i centrala staden. Studieförbunden har generellt tillgång till goda lokaler även om lokalproblem finns. Resurserna är tillfyllest, verksamheten har god kvalitet och kan bedrivas i bra arbetsmiljö. I samband med den årliga Kulturnatten i staden arrangeras vanligen ett scenprogram om kulturfrågor och stor aktivitet råder, då de flesta studieförbund också har egna utåtriktade arrangemang. Flera studieförbund arbetar för att motverka den digitala klyft-

an mellan generationer och folkgrupper, ibland i samarbete med biblioteken.

- Jag upplever inte att vi inom folkbildningen arbetar i konkurrens med lärdomsstaden. Vi har i stället en utmärkt möjlighet att utnyttja den kompetens som finns hos våra akademiker. Tyvärr vet de flesta för litet om folkbildning och många är heller inte intresserade. Samtidigt finns också mängder av akademiker som vill dela med sig av sin kunskap till oss. Men vi borde t ex tala om för många ledare att de leder en studiecirkel för att de ska bli medvetna om den pedagogik som är önskvärd. Inger lovordar folkhögskolan, som hon rent pedagogiskt anser vara "världens bästa".

- Folkhögskolorna har många kompetenta lärare vad gäller folkbildningsideologi. Man förtjänar att märkas mer än man gör.

Uppsala Senioruniversitet (USU) är en studieorganisation och samarbetar sedan bildandet 1979 med Folkuniversitetet/Kursverksamheten vid Uppsala universitet. Motsvarande föreningar finns på totalt 30 universitets- och högskoleorter i Sverige. USU bedriver en omfattande och imponerande verksamhet och har cirka 2400 medlemmar. Jag har själv haft förmånen att de senaste tio åren delta i många av dess aktiviteter. Närmare 80 funktionärer är engagerade i planering, administration och bemanning av kansliet/sekretariatet. Samtliga arbetar ideellt. Varannan vecka under höst- och vårterminen erbjuds cirka 20 föreläsningar, vanligen välbesökta, med mycket kvalificerade föreläsare och intressanta program. Bland föreläsare, som varit på besök, kan nämnas Hans Corell, Jan Eliasson, Stefan Fölster och Merete Mazzarella. Jubileer av olika slag inom kultursektorn uppmärksammas.

Programutbudet utgörs därutöver av föreläsningsserier med skilda teman (cirka 18-20/termin). Det kan handla om jazzhistoriens mästare, rätt och rättvisa, universums utveckling från Big Bang till jordelivet, hjärnan på gott och ont eller energin – vår framtid. På väg upp till föreläsningarna i sal IX eller X i universitetshuset kan åhörarna ovanför ingången till aulan läsa den välkända devisen "Att tänka fritt är stort, men tänka rätt är större".

Studiecirkelverksamheten är likaså mycket omfattande. Ett 60-tal cirklar anordnas inom religion, filosofi, historia, litteratur, konst,

musik, samhällsvetenskap, naturvetenskap, medicin, teknik och framför allt i ett flertal språk på olika nivåer. Här kan nämnas att vår veterankollega Paul Reichberg varit ledare för cirklar om EU, som följdes upp med resor till Bryssel. Till detta kan läggas en mångfald av resor och studiebesök till mål i såväl Sverige som andra länder, mestadels med förberedelse genom studiecirklar eller seminarier. Teater- opera- och konstresor görs till olika scener och museer i Sverige. Senioruniversitetet ger ut ett tryckt medlemsblad med fem nummer/år. Den omnämnda föreläsning- och studiecirkelverksamheten äger till största delen rum i universitetets huvudbyggnad och Missionskyrkans studielokaler i centrala Uppsala. Föreningen har en stark ekonomi och omsatte 2011 drygt 2,4 miljoner kronor. USU är medlem i internationella organisationer med syfte att främja äldre personers tillgång till studier och forskning.

Folkbiblioteken

I Uppsala finns drygt 40 bibliotek med olika huvudmän. Folkbiblioteken fyller en viktig funktion i människors vardagsliv. I kommunens biblioteksplan slås fast att folkbiblioteken ska fungera som språk- och läsutvecklingscentrum, informations- och kunskapscentrum samt kulturcentrum och mötesplats. Uppsala stadsbibliotek (huvudbibliotek) med filialer har mer än 1,5 miljoner besök om året. Verksamheten består av 14 bibliotek och två biblioteksbussar (Astrid och Barbro), som erbjuder fri tillgång till mängder av böcker, filmer, musik, e-böcker, och databaser. Biblioteksbussen kör 30 turer på landsbygden i Uppsala kommun och kommer varje vecka till stadsdelar där bibliotek saknas. För personer, som på grund av hög ålder, långvarig sjukdom, rörelse- eller funktionshinder inte själva kan komma till biblioteket finns servicen "Boken kommer" där bibliotekets personal kommer hem med beställda böcker och hämtar dem

en gång i månaden. Därutöver anordnar biblioteken kulturarrangemang och utställningar. Vid stadsbiblioteket och flera av filialerna har kultur- och vänföreningar bildats, t ex i Bälinge där jag själv är medlem. De svarar också för många kulturarrangemang. Under 2011 hade de 14 enheterna 1,83 miljoner lån. Det innebär drygt nio lån/invånare, vilket är över genomsnittet i riket. Cirka 45 % utgjordes av barnmedia. Denna höga andel kan förklaras av att skolelever under terminstid regelbundet besöker biblioteken. Man satsar också på att göra biblioteksrummet attraktivt för barn. 2011 var verksamhetens kostnader 75 miljoner kronor. På stadsbiblioteket ges kurser i IT-kunskap såväl gruppvis som individuellt. I biblioteksplanen framhålls vidare att verksamheten ska präglas av djärvhet, framåtanda, mod, kreativitet och nyfikenhet som gör att utvecklingen blir till gagn för medborgarna och vara lyhörd för brukarnas synpunkter och behov. Uppsala stadsbibliotek har de senaste åren fått flera kvalitetspris, t ex Årets Daisybibliotek 2009 för utveckling av bibliotek för funktionshindrade. Stadsbiblioteket nominerades 2010 till årets bibliotek av DIK och 2011 till årets mångspråkliga bibliotek av Botkyrka Internationella Bokmässan och Internationella biblioteket med stöd av Kungliga biblioteket och Svensk Biblioteksforening. 2011 utsåg Svensk biblioteksforening Uppsalas bokbuss Barbro till Årets bokbuss för god miljö och tillgänglighet. Genom sin omfattande service och breda användarkrets är kommunens folkbibliotek en ovärderlig tillgång för folkbildningen.

Slutligen kan sägas att när jag ställde frågan "Hur mår folkbildningen i Uppsala idag?" har svaret från de tre intervjuade ovan blivit: "Folkbildningen mår mycket bra i lärdomsstaden!"

Jörgen Håkansson

Jörgen Håkansson

Född 1934 i Orrefors. Glaslipare på det världsberömda glasbruket. Elev på Grimslövs och Malungs folkhögskolor. Fil mag 1967, studiesekreterare vid Svenska Arkitekters Riksförbund. Folkhögskollärarexamen 1971. Lärare vid Gripsholms och PROs folkhögskolor, rektor vid Högalids folkhögskola och föreståndare vid Tärna folkhögskolas avdelning i Västerås. Sekreterare i Folkhögskolans Veteranförening.

Jörgen Håkansson

Om folkbildningen, "nyttan" och akademien

En av fördelarna med att sluta en fast tjänst men ändå få fortsätta inom sitt gamla gebit i någon form är att växlingen mellan närhet och distans kan ge ett perspektiv på vad man sysslat med. Horisonten skyms inte av alla små dagliga detaljer och bekymmer som alltid hör till en mångårig tjänst, inte minst om man är tilldelad ett ansvar som inte bara innebär undervisning.

För min egen del har hela mitt yrkesliv som folkhögskollärare varit inriktad på ledarutbildning med särskild tyngdpunkt på pedagogik och didaktik och hur man kan åstadkomma kongruens mellan den didaktik som arbetslaget sett som central att visa på och utbildningens struktur.

De sista sexton åren före "veteranstatus" hade jag förmånen att på Sigtuna fhs få vara med om att först få bygga upp och sedan utveckla församlingspedagogutbildningen på uppdrag av Svenska kyrkan. Utbildningen är ettårig på heltid eller tvåårig på distans och deltid. Deltagarna har antingen fritidsledarutbildning, någon form av lärarutbildning eller en teol kand med pedagogik som tillägg. Särskilt på distansutbildningen har de flesta också en mångårig erfarenhet av pedagogiskt arbete.

Några led i utvecklingen av utbildningen har dels varit samtal med lärarhögskolan i Stockholm som ledde fram till att utbildningen gav behörighet till en magisterutbildning i pedagogiskt arbete, och en utvärdering av utbildningen från universitetet i Linköpings folkbildningsavdelning som genomfördes av Irma Carlsson och Stellan Boozon. Släktskapen med folkhögskolläraryrket när det gällde både mål och upplägg fanns där.

Eftersom arbetet som pedagog i församlingen innebär att allt vad läroplaner och andra stödsystem saknas, måste det till en gedigen och tydlig egen pedagogisk grundsyn. Det har satt kunskapssyn och syn på lärande och undervisning i centrum.

Det i sin tur har inneburit att Bernt Gustavsons texter varit centrala på litteraturlistan särskilt när det gäller kunskapssyn och hermeneutik. Bildningsbegreppet har varit ett

centralt tema när det gäller att söka efter att klargöra för oss själva vilket ärendet till människor är. Här har också Sven-Erik Liedmans texter funnits med.

Ovanstående är av intet intresse för de flesta läsare av denna lilla artikel om det inte vore för det att det vuxit fram några, som jag tänker, generella frågeställningar kring folkbildningens relation till samhället omkring oss.

För mig personligen är det en drivkraft att reflektera över församlingspedagogutbildningen eftersom Svenska kyrkan, som det ser ut, beslutat att den skall få helt andra former.

När denna lilla erinran redan var färdigskrivnen slog det mig att min kollega Hans Hartman i Folkhögskoleveteranen nr 2 skrivit om "Växelbruk kyrka – folkbildning". Vi rör oss inom samma erfarenhetsområde men med olika infallsvinklar.

Den personliga bildningsvägen kontra samhällsnyttan

En av BG:s mest grundläggande teser när det gäller folkbildningen uppfattar jag som den att självbildningsidealet mår bra att utmanas av samhällsnyttan. Det är i spänningsfältet mellan individens möjlighet och rätt att finna sin helt egen bildningsväg och samhällets förväntan att bildnings- och utbildningsinsatser kommer till "nytta" som folkbildningen tvingas reflektera över både form och innehåll. Ett allt för idealistiskt och romantiskt självbildningsbegrepp blir ointressant, medan en folkbildning med bara "nyttan" framför ögonen blir lika meningslös. Det är när vi låter nyttan vara en legitim utmaning till behovet att hitta en personlig väg till kunskap och helhet som vi utvecklas både som individer och byggare av utbildningar. I den yrkesutbildning på folkhögskola som jag fått arbeta med träder detta spänningsfält fram mycket tydligt: behovet av en personlig utveckling med ställningstagande i existentiella, etiska och pedagogiska/didaktiska frågor ställs mot samhällsnyttan, den s k "anställningsbarheten".

Denna tes kan ge anledning till reflektion både i backspegeln och i nutid. Under mina tolv år som folkhögskolerektor 1981-93, som ordförande för fritidsledarskolorna under för-

sta halvan av 70-talet och deltidsarbetare på gamla SÖ under ett år i mitten på 70-talet blev det tydligt att detta synsätt inte alls var självklart. Trots att folkhögskolan i alla tider sysslat med yrkesförberedande utbildningar mot t ex vård och socialt arbete och alltid arbetat med ledarutbildning i olika former, var inte yrkesutbildning i allmänhet och fritidsledarutbildning i synnerhet alltid väl sedda. Tanken att arbetslaget för en yrkesutbildning måste föra ständiga diskussioner om vad folkbildning var för något och hur det skulle tillgodoses inom utbildningen i relation till samhällsnyttan, kom inte för de flesta rektorer, kolleger eller tjänstemännen på SÖ, Gösta Vestlund undantagen. (Men han både var och är ett unikum!)

Men så småningom vände vinden i viss mån även om jag är klar över att BG:s tes om detta viktiga spänningsfält inte fått tillräckligt genomslag.

Folkbildningen och Akademin

BG:s tes kan utifrån min erfarenhet vidgas till ett spänningsfält med tre komponenter. Den tredje är då akademin. Jag väljer detta ord för att understryka att jag inte menar universitet/högskola i stadsbidrags- och poängform. Relationen folkbildningsorganisationer – högskola/universitet är i sig ett problem där folkbildningens former ofta, ibland med rätta, känner sig underordnade. Hur vi hanterar detta är en viktig fråga värt egna studier.

Jag tänker på akademin som bärare av vetenskaplig kunskap och vetenskapliga metoder. I många yrkesutbildningar på folkhögskola behövs knyta an till forskning av olika slag men också vissa grundläggande vetenskapliga verktyg. När det gäller pedagogiken och didaktiken i församlingspedagogutbildningen har det t ex gällt framför allt hermeneutik både som grundläggande förhållningsätt till verkligheten men också som hjälpvetenskap. Andra har varit fenomenologi och olika former att teologisk forskning bli religionspedagogisk/didaktisk.

Akademin som institution är ju också mitt i debatten om samhällsnyttan. Vår statsminister uttrycker en viss förståelse för att forskningspengar måste gå till grundforskning där ingen kan förutsäga resultatet eller samhälls-

nyttan, medan utbildningsministern i framträdande efter framträdande talar om behovet av att satsa på "spetsforskning som skall ge nobelpris" (helst redan nästa år!)

Att stängas med en omedveten pedagogisk grundsyn

Ett av vårt lands äldsta akademiska yrken är prästens och därmed är också prästutbildningen en av de äldsta akademiskt grundade utbildningarna. Även om Svenska kyrkan sedan 30 år själva driver en utbildning kring roll och uppgifter är de flesta studieåren förlagda till de teologiska fakulteterna/högskolorna. Pedagogiskt hör de stora teologiska fakulteterna i Lund och Uppsala knappast till de progressiva delarna av universitetsvärlden. Tvärtom, i stort sett samtliga de utbildade församlingspedagoger som också bedrivit teologiska studier där uttryckt sin frustration. När nedskärningar skett har de s k "hjälpämnen" religionssociologi, religionspsykologi och religionspedagogik fått ta mest stryk, vilket inte gjort det hela bättre. Några av de mindre högskolorna gör ett bättre jobb. Svenska kyrkans blinda tilltro till Universitetet som institution är en tragedi, främst för kyrkan själv.

Eftersom bara präster kan bli chefer och biskopar har det skapat en mycket dominerande men omedveten syn på att kunskap kommer ur poängsatta kurser på universitet/högskola. En församlingspedagog med en genomarbetad kunskapsyn och syn på vad lärande är och som ofta har en medvetenhet om vad ett hermeneutiskt betraktelsesätt innebär, möter chefer för vilka ett samtal om vad lärande innebär i församlingens kontext

Möte över kursgränser i ett kort samtal om vad folkhögskola är och kan vara i början på höstterminen

känns helt onödigt och för vilka kursen i hermeneutik handlade om arkeologi och Gamla testamentet. Självfallet finns det en hel del undantag, medvetna och duktiga präster, men det ändrar inte helheten. Man skall vara mycket duktig och mycket tuff för att orka hela livet i sitt yrke som församlingspedagog.

Ett försök till modell i detta intressanta spänningsfält

I Sigtuna har vi försökt att hitta en modell för att arbeta i detta spänningsfält mellan folkbildning, samhällsnytta och akademi. Den består av att ryggraden i utbildningen är ett Pedagogiskt Program som måste skrivas löpande under utbildningen. Där behandlas i ett sammanhang allt från Guds bild och människosyn över en teoretisk pedagogisk grundsyn kring kunskap och lärande till en allmän pedagogisk praxis och hur man vill beskriva sitt eget didaktiska tänkande. Till detta kommer centrala teologiska områden, och inte minst en diskussion om yrkesrollen. Under hela året behandlas utkastet till tester i seminarier med medstudenter och lärare. Slutet är att varje studerande får en timmes samtal om sin text med en kombination av lärare och personer utifrån som känner deras kommande arbetssituation.

Akademien finns närvarande i valet av litteratur, föreläsare och genomgång av en del relevanta avhandlingar. Samhällsnyttan är ett ständigt pågående samtal om yrkesrollen och att man inte kommer undan vissa frågor kopplade till rollen, arbetsgivaren och samhället. Självbildningsidealet ligger i att man skriver detta självständigt men får feedback som man kan ta till sig eller lämna och att man i processen tvingas formulera vad man faktiskt tror, tänker och är beredd att stå för. Vi i arbetslaget är stolta över fina utvärderingar av denna modell både från nästan samtliga studerande och utanförstående institutioner.

Slutord

Att bli bitter över att denna epok snart är till ända går bara ut över oss själva. Om några veckor står jag med en grupp församlingspedagoger under fortbildning framför Wilhelm von Humbolts staty i Berlin. Han som inspirerade och byggde det moderna universitetet men också är en av folkbildningens fäder när han satte biblioteket i centrum och betonade den enskilde studentens rätt till sitt eget läsande och sin egen väg. Och jag säger: Bli inte förbannad på prästen när ni kommer ihop er i arbetslaget. Det är inte hans/hennes fel. Det är systemets. Tala med varandra!

Jan-Erik Mellin

Jan-Erik Mellin

Jan Erik Mellin

Jan-Erik Mellin född 1944. Fil kand och folkhögskollärare. Lärare på Karlskoga folkhögskola, lärare och kursföreståndare på SMFs Ledarinstitut Lidingö, rektor på Lidingö folkhögskola och lärare på Sigtuna folkhögskola. Fritidsledarskolornas förste ordförande och gjorde en kort vända på SÖ. Arbetar vidare på deltid med pedagogiskt arbete i Svenska kyrkan.